

הימן בסוף הספר, מבהירות את העלילה והאירועים המופיעים ברפרודוקציות בלי להיכנס לניתוח איקונוגרפי או טיפולוגי. אוסף רפרודוקציות מרשים זה יחד עם המבוא וההערות, משמשים חומר עשיר ביותר לא רק למתעניין בתולדות האמנות, בהתפתחות התפיסות הדתיות או בחקר העיצוב האסתטי, אלא לכל חובב אמנות.

התנ"ך באמנות, הוצאת "עם הספר" בשיתוף עם הוצאת "פיידון", לונדון, 1963

אחת הדרכים המאפשרות חדירה והבנה לערכי תרבות ואמנות בצורה המוחשית ביותר, היא עיקוב אחרי נושא אחד ועיון בתמורות שחלו בגישה אליו בתקופות שונות. עיקוב אחרי נושא כזה, לא זו בלבד שהוא מאפשר הכרת פנים שונים של הנושא עצמו, אלא גם פותח פתח להבנה מעמיקה יותר של זוויות הראייה ותפיסות העולם מהן נובעות הגישות השונות לנושא.

נושא כזה, שאפשר לעקוב אחרי התפתחותו בתקופות שונות, הוא התנ"ך. בצדק מציין ד"ר משה ברש במבוא לספר "התנ"ך באמנות" שמוקדי התוכן החשובים ביותר שהעסיקו את תרבות המערב באלפיים השנים האחרונות, הם המיתולוגיה היוונית, התנ"ך והברית החדשה. אם מצרפים למוקדי תוכן אלה גם את האמנות היוונית, אפשר למצוא שאחרי תחילת התפתחות הנצרות, אין מוקדים אלה נתפסים כנפרדים ושונים זה מזה, אלא כהשלמה הדדית. לגבי היהודי הרגיל להעמיד את דרך המחשבה היוונית מול הדתית היהודית, עשוי הקשר בין המיתולוגיה היוונית והתנ"ך להיראות מוזר ובלתי סביר, אך דווקא מדרך המחשבה הדתית היהודית באה צורת הצירוף המאפשרת לחבר מוקדי תוכן שונים כל כך. התפיסה ה"פיגוראלית" (המונח שאול כאן מאריך אורבך וספרו "מימוסי") התפתחה והועברה לנצרות. גישה זו, המקשרת בין אירועים שלכאורה אין ביניהם כל קשר ישיר, ומציגה אותם כמרמזים זה על זה או מנבאים ומכשירים את הקרקע זה לזה, מאפשרת את הקשר בין תכנים מרוחקים זה מזה בזמן ובמקום, ומעמידה אירועים שגרתיים לכאורה כסמל, רמז, משל ואלגוריה של האחד לגבי השני. עקידת יצחק יכולה, אפוא, לרמוז - בדרך מחשבה זו - לצליבתו של ישו, יונה במעי הדג ייהפך לסמל גאולה מהמוות, ספינה תיהפך סמל הכנסייה וכו'. חכמים יוונים יועמדו בצד נביאים תנ"כיים כמרמזים על התכנית האלוקית, ודוד המלך יכול להופיע בדמות אפולו היווני בלי שהתנגשות מושגים זו תראה כבלתי ניתנת לגישור, למשל, בעיני אנשי תקופת הרנסאנס. מובן מאליו, שיש תמורות ושינויי אינטרפרטציה במרוצת הדורות. דווקא שינויי תפיסה אלה והתמורות באינטרפרטציה מהווים שיקוף מוחשי ביותר של תפיסות העולם והמחשתן בתקופות השונות.

ספר "התנ"ך באמנות" משמש, אפוא, תרומה חשובה להבנת התמורות ושינויי הגישה שחלו בתרבות המערבית בתקופות השונות. עיקוב אחרי היחס בין הדת והרוח מחד גיסא, וראיית המציאות והאסתטיקה מאידך גיסא, מאפשרים חדירה מוחשית לראיית העולם של התרבות המערבית.

בספר כ-240 רפרודוקציות, רובן בשחור-לבן וחלקן בצבעים. הצירורים נבחרו מיבול אמנות המשתרע על תקופה של כ-1700 שנה - מראשית הנצרות ועד המאה ה-18. מבוא מאלף של ד"ר משה ברש מעלה בצורה מרוכזת ועניינית את הכוחות העיקריים שהשפיעו על עיצוב זוויות הראייה של התקופות השונות המשתקפות ברפרודוקציות. הערותיה של ד"ר היידי